

Իսրայելի ներքին վիճակը առելի լայն-
օրէն կարենալ տեսնելու համար, առնենք
իր իսկ բառերը «Որ ննջէք ի զհոյս
փղոսկրեայս, և փափկանայք յանկողինս
ձեր, և ուտէք ուլս ի հօտից և որթս գիւ-
ցիկս յանդուոց. որ կայթս հարկանէք ընդ-
գէմ արնգաց, զորս իբրեւ զհաստատունս
համարեցայք, և ոչ անցաւորս. և ըմպէք
պարզեալ գինի, և անոյշ իւղով օծանիք»
(Զ⁴⁻⁶)։ Բայց այս գեթութիւնները առաջ
կուգային ինչպէս Ամովս կը յիշատակէ
«... Գանձէին անօրէնութիւն և յափը-
տակութիւն ի զաւառս իւրեանց» (Գ¹⁰)։
«Ի վերայ երկց ամբարշտութեանց Իսրայելի,
և ի վերայ չորիցն՝ ոչ զարձայց ի նմա-
նէ, փոխանակ զի վաճառեցին զարդարն
արծաթոյ, և զտանակն ընդ կօշկաց. որ
կոխեն զհոգս երկրի, և կոփեն զգլուխս
աղքատաց, և զճանապարհս աղքատաց
թիւրեն. և հայր և որդի առ մի բոլ մտա-
նէին, զի պղծեցեն զանուն Աստուծոյ
իւրեանց» (Բ⁶⁻⁸)։ Անոնք զոհացան այս-
քանով ու զործածեցին կեղծ իշխաններ
զիզելու իրենց հարստութիւնը անպատիւ
վաճառականութեամբ։

Կիներ ևս մարդոց նման կ'երեւին ան-
գութ և կարծր սիրտ իրենցմէ վարի դա-
սակարգերուն հանդէպ։ Հանրութեան և
անձնական առաքինութիւններն ալ նմանա-
պէս խաթարուած էին. դատարաններու
վճիռները, «արեւելքի երկիրներու հայհո-
յանքը» վայրագ էր։ Աղքատը արգարու-
թիւն չէր կրնար գտնել դատարաններու մէջ,
ուր խղճմտանք և արգարութիւն բացէ ի
բաց կը ծախուէին ու կը գնուէին (Ե⁷⁻¹²)։
Շուտանքի մէջ թաթխուած, աղ-
նըւակները, ոչ մէկ նախանձախնդրու-
թիւն ցոյց տուին իրենց երկրի անկեալ վի-
ճակին։ Վստահ իրենց հարստութեան շա-
րունակումին, անոնք բնաւ չուենեցան վա-
խը դատաստանի մը (Զ¹⁻¹³)։

Ձեւական պաշտամունքը կը կատարուէր
բոլոր տաճարներուն մէջ. ողջակէզներ,
ճաշի բաշխումներ, և գոհարանական մաղ-
թանքներ շատ էին, իրենց թիւով։ Նոր
լուսնի և Շաբաթի տօնակատարութիւնները
միշտ տեղի կ'ունենային։ Անոնք իրենց գե-
թութեանց մէջ յուսով էին «ընտրեալ» ըլ-
լալու իրենց հանգամանքով, ու կ'ըսէին
«չէ՞ որ Եհովան մեր մէջն է, ու չէ՞ որ
մենք կը կատարենք բոլոր այն պաշտա-
մունքները որ ինք կ'ուզէ. ու այս ամենէն
վերջ կրնա՞յ Ան մեզ երեսի վրայ ձգել»։

(Շար.)

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՅԵՂԱՅ

Լ Ր Ն Ե Ձ Յ Ր

ՔԱՐՈՋ ԽԱՉԻ ԶՈՐՐՈՐԴ ԱԻՈՒՐՆ

Հետեւեալ փարզը արագրած ենք Ս. Արո-
նոյս ք. 231 գրչագրէն, որ Գանձգիրք-Տաղա-
րան մըն է (ՏԽ Սիոն 1949, էջ 63)։ Առա-
ջին մասին Գրիգէ և Յակոբ, իսկ Սաղոդը՝
Տէր Սարգիս, լուս հետեւեալ յիշատակարանին.
«Այս սուրբ յարութիւնս ի ձեզ քառնխաւս
խորհրդարարստ եղբարք աղաչեմ զձեզ շարագին
յիմեմք յիշել զՏէր Սարգիս որ եւ գրեղ զսա
ի զարդ և ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյ
և մանկանց Սիոնի, և զուխազանց Յակոբս
գրիգուն գրիգս որ սնեւես ևս ի Քրիստոս
միտլ Տէր ողորմ[ե]լայիս յիշել ի սուրբ շրթունս
ձեր, և քիւրապսիկ յով յիշեալ լիջ[ի]ք ի
Քրիստոս Աստուծոյ մեռեւ ամեն» (ք., 131ք.)։

Փարզիս սնանկիքի գրեղը կը կազմեն
Պաւլոսի։ Սոյն փարզին այլուր չենք հանդի-
պած, ինչպէս ևս եւ ուրիշ փարզի՝ Պաւլոսի
գրչէն։ Շարադրուած է վայելուչ ոճով և ճիշ-
ղագումով։ Հետեւեալ քարդ քառերը չեն զտնո-
ւիշակալեալ Նոր Բաղդադի մէջ. յուսանել,
քոյածաղիկ և անդնդալործան։

Պըսակ եկեղեցոյ ներկեալ արեամբ
արարչին, փայտ կենաց գաւազան յուսոյ
նըշան յաղթութեան ընդդէմ անեքեւոյթ
թըշնամոյն և կնիք հաւատացելոց, արոյ-
եան հըզաւր անպարտելի որդւոց Նոր Սիոնի
ապաւէն ամրութեան, ահա ընկալցին եր-
կըրպագութիւնք մեր առաջի քո ի հաճոյս
բեւեռեցելոյն ի քեզ, աղաչեմք։

Աւրհնեալ եւ փայտ գերունակ և յոյս
ըզգալի տեսական, քանդի ի քեզ նըկարի
փայտն ազնեական պահպանեալ ի բոցեղէն
սրովքէն անհրապելի մարդկան և բնաւին
մարմնաւորաց, վասն որոյ գոյացուցիչ
զուարթնոցն զանարատ բազուկս իւր ի
քեզ տարածեաց, զդառնութիւն լեղոյն
ճաշակեաց, զհուրն հրանիւթ բացադրեաց,
զխաւարամած բանտըն լուսաւորեաց, զտա-
րամբոժեալսն մերձաւորեաց, զվարատ-
եալսն ժողովեաց, զմերձակացեալսն զգես-

տաւորեաց, զանէծսըն յաւրհնութիւն փոխարկեաց, և զհոգիս սրբոցն առ Հայր աւանդեաց, ահա ընկալցին...:

Աիւթեղէն արմատ և տունկ երկրաբոյս ծառ լուսանեղ բոցածաղիկ քաղցրութեան պըտղոյն, քանզի ի քեզ խորհրդածուր գործուած նոյնան տապանին, տիպ քառանկեան նիւթ կազմածով եռակի նայե ծառն սարեկայ բարձեալ խոյ փոխանակ Խահակայ, իսկ ի քեզ կառուցեալ տէրն բոլորից վերածգաւն երկնից գերկըրպագուս խաչիդ ի մահաբեր կոհակէ ստորնայնոցս ապրեցոյց, ի դառնաշունչ մահաբեր ալեացըն խաղաղացոյց, յանդընդակործան սուզմանէ տըղմոյն բարձրացոյց, ի կենաբարձ զըծնատես ցասմանէ սըրոյն զերծոյց և մաքուր թեւաւք յերկինս վերացոյց, ահա ընկալցին...:

Պամբար լուսոյ ջահ աննուաղելի խորհուրդ կըրկին այժմ և յապառնիսն, քանզի զքեզ գաղափարէր հուրն հրաշալի վառեալ մորենի նիւթ անծախելի, յոր հուպ եղեալ Մովսէսի կոչման և փառաց եհաս նազելի, որ մարդկան սեռի է անձեռնարկելի, նըշան սատարի խաչանիչ գաւազանաւն հրոյ և ամպոյ և ակն աղիւսանըման շնորհել առաջնորդ ազգին Յակոբա, ուստի և այժմ ի ձեռն փայտիդ կենսատուի, շնորհի պարգեւս իմանալի, ի ծառայութենէ յազատութիւն, յանգիտութենէ յԱստուածգիտութիւն, յերկուց ժողովրդոց կոչեցեալ ի մի հաւտ ի նոր եկեղեցոյ ի պարծանքս խաչիդ և ի փառս որդոյն Աստուծոյ, ահա ընկալցին...:

Ով գերահրաշ նըշան սուրբ խաչի և աթոռ կազմողին երկնի և երկրի, աշտանակ լուսոյ ոսկի եւթնաջահ լուսոյն պաշտելի, քանզի ի քեզ բաղմեալ թագաւորն անմահ կազմեալ սեղան արքայական և ուրախարար պատրաստեալ գինի, բարձրածայն ազգէ ազանց ամենի, թողուլ զանըզամ գործս և ըզմիտս ունայնս, առնուլ լուծ քաղցր և բեռն փոքրոգի, գնալ ի վերա իժի և քարբի կոխել ըզգլուխ գազանին կամակորի, դու նըշան և կնիք ի դէմս ամենի դրոշմ ի ճակատ ի սիրտ և յոգի, ամէնաւերջեալ անուն յիշելի, շնոր-

հիս ի կեանս և յաւր վախճանի, ի ճանապարհ և յաւթեանի յաշխատութիւն և ի քնարանի, ի պատերազմ և ի բազմականի, ի գոհնըս վաճառաց և յեկեղեցի, ի բազմութեան և ի միայնակի, յահեղ աւուրն համառաւտի դու նախագահ փայլմամբ յարեւելից ցոլացեալ երեւիս աներկըրպագուն գումարի ահարկու հըզաւր տեսիլ սոսկալի, ակնունողացըս յուսով գալըստեան փրկչին բոցանիչ թեւաւք անբարբառ բարեխաւս, ահա ընկալցին...:

Սիրեցեալ էակից և բանդ Հաւր հաւասար սուրբ Հոգոյն Տէր Յիսուս Բրիստոս, ըզճըգնեալ արեամբ քո զեկեղեցի խաղաղացոյ(յ) անխախտելի ամրութեամբ, պահեա ի հաճոյս քո ընդ հովանեալ թեւոց կենսատու խաչիդ ըզհաւտապետն մեր զկոչեցեալն ի քէն ընտրութեամբ ըզծառայն քո ըզտէր...: զեպիսկոպոսունս երիցամ[ը]ք և սարկաւագաւք զպրաւք և համաւրէն ժողովրդաւք ուղղափառ պաշտանէիւք, զվարդապետըս մաքուր միանծամբք և ըզգաստացեալ ուխտաւորք հաստատեա ի բանըս ճըշմարտութեան ի հաւատս ի յոյս և ի սէր, ահա յիշեցես...:

Եւ եւս առաւել...:

Զանձինըս մեր...:

Ի քեզ համբառնամք զաչըս մեր ըզգալի և զիմանալի, բարեխաւսութեամբ անարատ ծնողի քո և միշտ կուսին Մարիամու Աստուածածնին, հայցմամբ մեծի մարգարէին երկուց կտակարանաց միջնորդի առաքեալ Մըկըրտչին Յովաննու, նահատակութեամբ և հեղմամբ արեան ծառային քո Ստեփաննոսի նախազկա սարկաւագի և առաքեալ մարտիրոսի, խընդըրուածովք առաքելոցն և նախընտրեալ մարգարէիցն որովք ծանուցար ճըշմարիտդ Աստուած համայնից երկըրպագելի, պաղատանաւք աշխատասէր մըշակին քո հաւր մերոյ սըրբոյն Գրիգորի Հայաստանացըս Լուսաւորչի, հաւատարիմ քահանայապետի և յորդեգրութիւն երկնաւորիդ ըզմեղ կոչողի. ուղորմեաց...:

Հրաւ. Ն. Վ. ԾՈՎԱԿԱՆ